

Björg C. Þorláksson¹

- **F.** í Vesturhópshólum í Þverárhreppi, Vestur-Húnavatnssýslu 30. janúar 1874, d. 23. febrúar 1934.
- **Foreldrar:** Margrét Jónsdóttir húsfreyja, f. 27. nóvember 1835 á Undirfelli í Vatnsdal, Austur-Húnavatnssýslu, d. 15. september 1927, og Þorlákur Símon Þorláksson bóndi og hreppsstjóri í Vesturhópshólum, síðar á Þorfinnsstöðum í Þverárhreppi, f. 28. mars 1849 í Blöndudalshólum, d. 22. nóvember 1908.
- **Maki:** *Sigfús* Benedikt Björnsson *Blöndal*, f. 2. október 1874 á Hjallalandi í Vatnsdal, bókavörður við Konunglega bókasafnið í Kaupmannahöfn, d. 19. mars 1950. Þau gengu í hjónaband 30. janúar 1903 en slitu samvistir 1923.
- **Foreldrar maka:** Guðrún Sigfúsdóttir húsfreyja, f. 27. apríl 1847 á Auðkúlu í Svínadal, Austur-Húnavatnssýslu, d. 5. janúar 1925, og Björn Lúðvíksson Blöndal smiður og sundkennari, f. 14. nóvember 1847 í Reykjavík, d. 27. apríl 1887.

Námsferill:

- Nám við Kvennaskóla Húnavetninga á Ytri-Ey á Skagaströnd 1890-1893.
- Kennslukonunám við skóla fröken Natalie Zahle í Kaupmannahöfn 1897-1898.
- Nám við Statens Lærerkursus í Kaupmannahöfn 1898-1900 og lauk þaðan kennaraprófi.
- Stundaði nám í latínu og grísku við Undervisningsanstalten Athene í Kaupmannahöfn 1899-1900.
- Sótti um árið 1900 að fá að setjast í 6. bekk Lærða skólans í Reykjavík og ljúka þaðan stúdentsprófi en umsókn hennar var hafnað. Konur höfðu þá rétt til að taka próf við skólann en ekki til að stunda nám við hann. Einnig var gerð krafa um að tvö ár liðu milli fjórðabekkjarprófs kvenna og stúdentsprófs. Skólinn var opnaður báðum kynjum 1904.
- Lauk fjórðabekkjarprófi frá Nørrebro Latin- og Realskole í Kaupmannahöfn 1900 og stúdentsprófi frá sama skóla 1901.
- Próf í heimspeki (cand. phil.) frá Kaupmannahafnarháskóla 1902.
- Styrkþegi sjóðs Hannesar Árnasonar² 1920-1924 til framhaldsnáms í heimspeki og sálfræði. Flutti erindi um efnið í Reykjavík eins og skilmálar styrksins sögðu fyrir um. Varð fyrst kvenna til að hljóta þennan styrk.
- Innritaðist í Sorbonne-háskóla í París í nóvember 1921.
- Varði doktorsritgerð sína við Sorbonne-háskóla 1926.

Björg varð fyrst íslenskra kvenna til að ljúka doktorsprófi og fyrsti Norðurlandabúinn sem lauk doktorsprófi frá Sorbonne.

Titill doktorsritgerðarinnar er: *Le Fondement Physiologique des Instincts: Des Systèmes Nutritif, Neuromusculaire et Génital*". Ritgerðin fjallar um lífeðlisfræðilegan grundvöll þriggja

¹ Björgu voru gefin nöfnin Björg Karítas og framan af ævi var hún Þorlákisdóttir. Þegar hún sigldi til Kaupmannahafnar 1897 og hóf þar nám breytti hún Karítas í Caritas og Þorlákisdóttir í Þorláksson, stundum Þorlákson (með einu s-i). Þegar hún giftist Sigfúsi Blöndal nokkrum árum síðar bættist fjórða nafnið við, þ.e. Blöndal. Fljótlega styttist það í Björg Blöndal. Eftir skilnaðinn við Sigfús 1923 notaði hún nafnið Björg C. Thorláksson og á dauðadægri 1934 vildi hún heita Björg Caritas Þorláksson.

² Hannes Árnason (1812-1879), prestur, heimspekingur og kennari við Prestaskólann í Reykjavík, stofnaði styrktarsjóðinn 1878. Styrkur var veittur úr honum sjötta hvert ár og stóð undir framfærslu styrkþegans, þrjá vetur við nám erlendis en fjórða árið átti hann að flytja fyrirlestra um efni sitt í Reykjavík.

hvata og markmið hennar er að gera grein fyrir samþróun líkama og sálar. Björg var þeirrar skoðunar að til að skilja þróun mannsandans væri nauðsynlegt að skilja þróun hins lifandi efnis sem byggir upp mannlíkamann. Viðfangsefni hennar í ritgerðinni er hið flókna samspil hugsunar, sálarlífs og líkama. Þótt ritgerðin sé skilgreind sem doktorsritgerð í heimspeki er hún fjölfræðileg þar sem auk heimspeki koma við sögu sálfræði, lífeðlisfræði og næringarfræði.

Starfsferill:

- Kennari við kvennaskóla Húnavetninga á Ytri-Ey 1894-1897.
- Samstarf 1903-1923 við Sigfús Blöndal, eigimann sinn, um gerð íslensk-dönsku orðabókarinnar sem jafnan er kennd við hann. Þau áttu sér jafnframt samstarfsmenn eins og fram kemur síðar.

Sigríður Dúna Kristmundsdóttir, ævisöguritari Bjargar, segir um þátt hennar í orðabókinni:

Á sumardaginn fyrsta, nokkrum mánuðum eftir brúðkaupið, hófu þau Björg og Sigfús vinnu við íslensk-dönsku orðabókina sem jafnan er kennd við Sigfús Blöndal. Margt bendir til að Björg hafi stungið upp á orðabókinni við Sigfús svo að hann hefði eitthvað við að vera þegar hann kæmi heim af bókasafninu og hún þá meiri tíma fyrir eigin hugðarefni. Ekki fór það samt svo því af þeim gögnum sem ég hef undir höndum má ótvírætt ráða að Björg eigi stóran þátt í orðabókinni og hafi unnið ötullega að henni þau tuttugu ár sem hún var í smíðum.

Einnig er ljóst að Björg tók frumkvæðið í því að fá bókina gefna út, og eftir margar ferðir á fundi stjórnvalda og bréfaskriftir kom orðabókin út í tveimur hlutum árið 1922 og 1924. Sama ár sæmði Háskóli Íslands Sigfús Blöndal heiðursdoktorsnafnbót fyrir þetta stórvirki.³

- Eftir að Björg lauk doktorsprófi sínu 1926 sóttist hún eftir störfum á Íslandi og í Kaupmannahöfn en varð ekki ágengt. Hún stundaði enn sem fyrr fræðistörf og skriftir á þeim sviðum sem ritgerð hennar fjallar um, ýmist í Kaupmannahöfn, París, London eða Reykjavík og hélt fyrirlestra þar að lútandi, a.m.k. í Reykjavík. Þess er og að geta að Björg var fengin til að kenna Alexandrínu drottningu íslensku í Kaupmannahöfn í febrúar til maí 1926 og kenndi henni enn frekar næstu árin.

Félagsstörf:

- Hafði forgöngu ásamt öðrum um stofnun Félags háskólamenntaðra kvenna 1928.
- Kjörin félagi í Vísindafélagi Íslendinga 1928.
- Tók þátt í kvenréttindabaráttu, sat m.a. þing norrænna kvenréttindafélaga í Kaupmannahöfn 1914 sem fulltrúi Kvenréttindafélags Íslands og sams konar þing í Stokkhólmi 1916 fyrir hönd Hins íslenska kvenfélags.
- Sat í stjórn Dansk Kvindesamfund 1916-1917.

Viðurkenningar:

- Sæmd riddarakrossi hinnar íslensku fálkaorðu fyrir fræðistörf sín 1926.
- Gerð að heiðursfélagi í Kvenstúdentsfélagi Íslands 1932.

³ „Öll ævin athyglisverð“, viðtal við Sigríði Dúnu Kristmundsdóttur um bók hennar um Björgu í Morgunblaðinu 15.10 2000. Í þessu viðtali er einnig að finna frekari fróðleik um líf og störf Bjargar, sem og að sjálfsgöðu í ítarlegri ævisögu Sigríðar Dúnu um hana. Sjá: <https://www.mbl.is/greinasafn/grein/565019/>. Sótt 21.4 2020. Viðtalið er einnig ítarefni við þessa æviskrá.

Ritstörf:

Í bók Sigríðar Dúnu Kristmundsdóttur um Björgu er ítarleg skrá yfir ritstörf hennar, frumsamið efni og þýðingar. Sú skrá fer hér á eftir, sett fram á svipaðan hátt og í bókinni. Hlekk á efnið er bætt við eftir föngum.

1906. „Alþjóða-kvennafundur“, *Lögrjetta*, 1. árg., 29.8., bls. 165-166, og 5.9., bls. 170. Sjá: <https://timarit.is/page/2275659?iabr=on#page/n0/mode/2up/search/al%C3%BEj%C3%B3a-kvennafundur>. og <https://timarit.is/page/2275664?iabr=on#page/n1/mode/2up/search/al%C3%BEj%C3%B3a-kvennafundur%20bj%C3%B6rg>. Sótt 11.7 2020.
1907. „Barnsmæður“, *Skírnir*, 81. árg., bls. 172-179. Sjá: <https://timarit.is/page/2006122?iabr=on#page/n75/mode/2up/search/barnsm%C3%A6%C3%B0ur>. Sótt 11.7 2020.
1908. „Samtíningur um kvenréttindastríðið“, *Lögrjetta*, 3. árg., 4.3., bls. 35, 11.3, bls. 39 og 18.3., bls. 44. Sjá: <https://timarit.is/page/2276028?iabr=on#page/n1/mode/2up/search/samt%C3%ADningur%20um%20kven%C3%A9ttindastr%C3%AD%C3%B0i%C3%B0%20bj%C3%B6rg> og <https://timarit.is/page/2276028?iabr=on#page/n1/mode/2up/search/samt%C3%ADningur%20um%20kven%C3%A9ttindastr%C3%AD%C3%B0i%C3%B0%20bj%C3%B6rg> og <https://timarit.is/page/2276038?iabr=on#page/n3/mode/2up/search/samt%C3%ADningur%20um%20kven%C3%A9ttindastr%C3%AD%C3%B0i%C3%B0>. Sótt 11.7 2020.
1909. „Kvennabarátta enskra kvenna“, *Lögrjetta*, 4. árg., 24.3., bls. 58. Sjá: <https://timarit.is/page/2276290?iabr=on#page/n1/mode/2up/search/kvennabar%C3%A1tta%20enskra%20kvenna>. Sótt 11.7 2020.
1913. „Ritsjá Guðm. Finnabogasonar: Hugur og heimur. Hannesar Árnasonar erindi. Rvík 1912.“, *Eimreiðin*, 19. árg., bls. 217-220. (ritdómur Bjargar). Sjá: <https://timarit.is/page/2326692?iabr=on#page/n63/mode/2up/search/ritsj%C3%A1%20gu%C3%B0m.%20finnbogasonar%3A%20hugur%20og%20heimur>. Sótt 11.7 2020.
1913. „Udkast til lov om Formuesforholdet mellem Ægtefeller. *Kvinden og Samfundet*, 29. árg.
1914. „Hvað er dauðinn“, *Skírnir*, 88. árg., bls. 35-48. Sjá: <https://timarit.is/page/2009046#page/n33/mode/2up>. Sótt 11.7 2020.
1914. „Brynjúlfur Jónsson: Saga hugsunar minnar“, *Eimreiðin*, 20. árg., bls. 224-226 (ritdómur Bjargar). Sjá: <https://timarit.is/page/2326956?iabr=on#page/n67/mode/2up/search/Brynji%C3%BAlfur%20J%C3%B3nsson%3A%20Saga%20hugsunar%20minnar>. Sótt 11.7 2020.
1914. „Hermann Jónasson: Draumar“. *Eimreiðin*, 20. árg., bls. 147-148. Sjá: <https://timarit.is/page/2326870?iabr=on#page/n69/mode/2up/search/hermann%20j%C3%B3nasson%3A%20draumar>. Sótt 11.7 2020.
1914. „En islandsk drømmer og hans visioner“, *Tilskueren*, bls. 193-200. (skv. bókarfregn í Eimreiðinni, 3. tbl., bls. 231 er þessi grein Bjargar í Tilskueren að uppistöðu til um drauma Hermanns Jónassonar, sbr. tilvísun að ofan).
1914. „Helena Keller“, *Eimreiðin*, 20. árg., bls. 15-50. Sjá: <https://timarit.is/page/2326730?iabr=on#page/n13/mode/2up/search/helena%20keller%20bj%C3%B6rg>. Sótt 11.7 2020.

1914. „Bertha v. Suttner“, *Skírnir*, 88. árg., bls. 380-387. Sjá:
<https://timarit.is/page/2009404?iabr=on#page/n43/mode/2up/search/Bertha%20v.%20Suttner>. Sótt 11.7 2020.
1914. „Til Kvenréttindafélags Íslands“, *Kvennablaðið*, 20. árg. No. 6, bls. 41-42. Sjá:
<https://timarit.is/page/2223896?iabr=on#page/n0/mode/2up/search/Til%20Kvenr%C3%A9ttindaf%C3%A9lags%20%C3%8Dslands>. Sótt 11.7 2020.
1914. „Börnelovgivningin“, *Beretning fra Det. 2. Nordiske Kvindesagsmøde*, Kaupmannahöfn, C. Ferslew og Co.
1914. „Kvinders politiske Valgret“, *Beretning fra Det. 2. Nordiske Kvindesagsmøde*, Kaupmannahöfn, C. Ferslew og Co.
1915. „Kvinderetvalgrettens Sejr paa Island“, *Kvinden og Samfundet*, 31. árg., nr. 14, bls. 209-210.
1915. „Om Formuesforholdet mellem Ægtefeller“, *Kvinden og Samfundet*, 31. árg., nr. 14, bls. 211-215.
1915. „Hermann Jónasson: Dulrúnir“, *Eimreiðin*, 21. árg., bls. 227-229. (ritdómur Bjargar) Sjá:
<https://timarit.is/page/2327218?iabr=on#page/n69/mode/2up/search/Hermann%20J%C3%B3nasson%3A%20Dulr%C3%BArir>. Sótt 11.7 2020.
1917. „Utan úr heimi“, *Skírnir*, 91. árg., bls. 307-318. Sjá:
<https://timarit.is/page/4650107?iabr=on#page/n83/mode/2up/search/Utan%20%C3%BAr%20heimi>. Sótt 11.7 2020.
1919. (Björn Simon).⁴ „Et samfundsproblem“, *Det Nye Nord*, nr. 13, bls. 393-395.“ Sjá:
<https://timarit.is/page/7032969?iabr=on#page/n23/mode/2up/search/Et%20samfundsp%20roblem>. Sótt 11.7 2020.
1919. (Björn Simon). „Det Islandske Lanbrugs to Hovedfjender“, *Det Nye Nord*, nr. 3-6, bls. 87-89, 148-149, 178-179. Sjá:
<https://timarit.is/page/7032565?iabr=on#page/n15/mode/2up/search/Det%20Islandske%20Lanbrugs%20Hovedfjender> og
<https://timarit.is/page/7032647?iabr=on#page/n17/mode/2up/search/Det%20Islandske%20Lanbrugs%20Hovedfjender> og
<https://timarit.is/page/7032687?iabr=on#page/n17/mode/2up/search/Det%20Islandske%20Lanbrugs%20Hovedfjender>. Sótt 11.7 2020.
1919. (Björn Simon). „Erhverv og Arbejdsmarked“, *Det Nye Nord*, nr. 19-23, bls. 567-569, 597-599, 657-659 og 687-689. Sjá:
<https://timarit.is/page/7033202?iabr=on#page/n16/mode/2up/search/Erhverv%20og%20Arbejdsmarked> og
<https://timarit.is/page/7033241?iabr=on#page/n15/mode/2up/search/Erhverv%20og%20Arbejdsmarked> og
<https://timarit.is/page/7033321?iabr=on#page/n15/mode/2up/search/Erhverv%20og%20Arbejdsmarked> og
<https://timarit.is/page/7033361?iabr=on#page/n15/mode/2up/search/Et%20samfundsp%20roblem>. Sótt 11.7 2020.
1919. (Björn Simon). „Arbejdsvidenskaben ved Islands Universitet“, *Det Nye Nord*, nr. 7, bls. 1136-1137. Sjá:
<https://timarit.is/page/7033925?iabr=on#page/n11/mode/2up/search/Arbejdsvidenskab%20ved%20Islands%20Universitet>. Sótt 11.7 2020.

⁴ Björg notaði þetta höfundarheiti af og til um hríð.

1919. (Björn Simon). „Island og den Nordiske Forfatterkongress“, *Det Nye Nord*, nr. 7, bls. 210-211. Sjá:
<https://timarit.is/page/7032729?iabr=on#page/n19/mode/2up/search/Island%20og%20den%20Nordiske%20Forfatterkongress>.
- 1920-1924. Aðal-samverkamaður ásamt Jóni Ófeigssyni og Holger Wiehe. Sigfús Blöndal, *Íslensk-dönsk orðabók*. Reykjavík, Gutenberg. Ritfregn má sjá í *Ársriti Hins íslenska fræðafjelags í Kaupmannahöfn*, 7. árg. 1923, bls. 148. Sjá
<https://timarit.is/page/2410518#page/n147/mode/2up>. Sótt 11.7 2020.
1921. „Hjúskaparlögin“, *Lögrétta*, 16. árg., nr. 7, bls. 1. Sjá:
<https://timarit.is/page/2278961?iabr=on#page/n0/mode/2up/search/hj%C3%BAskaparl%C3%B6gin>. Sótt 11.7 2020.
1921. „Knut Hamsun“, *Almanak hins íslenska þjóðvinafélags*, bls. 9-12.
1921. „Karl Gellerup“, *Almanak hins íslenska þjóðvinafélags*, bls. 6-9.
1921. (Björn Simon). „Skoledressur – Menneskeudvikling“, *Det Nye Nord*, nr. 5, bls. 83-87. Sjá:
<https://timarit.is/page/7034385?iabr=on#page/n3/mode/2up/search/Skoledressur%20%E2%80%93%20Menneskeudvikling>. Sótt 11.7 2020.
1925. Erindi um menntamál kvenna. Reykjavík, Gutenberg. Einnig í *19. júní*, 8. árg., 6., 7. og 8. tbl. 1925, bls. 41-44, 51-54 og 59-64. Sjá:
<https://timarit.is/page/2282994?iabr=on#page/n0/mode/2up/search/Erindi%20um%20menntam%C3%A1l%20kvenna> og
<https://timarit.is/page/2283004?iabr=on#page/n2/mode/2up/search/Erindi%20um%20menntam%C3%A1l%20kvenna> og
<https://timarit.is/page/2283011?iabr=on#page/n1/mode/2up/search/Erindi%20um%20menntam%C3%A1l%20kvenna>. Sótt 11.7 2020.
1925. „Helstu tilgátur um uppruna lífs á jörðu“, *Eimreiðin*, 31. árg., bls. 202-223.
<https://timarit.is/page/4820696?iabr=on#page/n17/mode/2up/search/Helstu%20tilg%C3%A1tur%20um%20uppruna%20l%C3%ADfs%20%C3%A1%20j%C3%B6r%C3%B0u>
 Sótt 11.7 2020
1925. (Björn Simon). „Tidehverv“, *Det Nye Nord*, Des., bls. 116-120. Sjá:
<https://timarit.is/page/7035555?iabr=on#page/n9/mode/2up/search/Tidehverv>. Sótt 11.7 2020.
1926. „*Le Fondement Physiologique des Instincts: Des Systèmes Nutritif, Neuromusculaire et Génital*“. Paris, Les Presses Universitaires de France. (doktorsritgerð Bjargar)
1926. *Svefn og draumar*. Reykjavík, Gutenberg.
1927. „Um eðli og hlutverk kvenna“, *19. júní*, 10. árg., 3.-4. tbl., bls. 33-37 og 51-55. Sjá:
<https://timarit.is/page/4046684?iabr=on#page/n0/mode/2up/search/Um%20e%C3%B0i%20og%20hlutverk%20kvenna> og
<https://timarit.is/page/4046693?iabr=on#page/n1/mode/2up/search/Um%20e%C3%B0i%20og%20hlutverk%20kvenna>. Sótt 11.7 2020.
1927. Leikur lífsins. Sjónleikur í fimm þáttum. Reykjavík, Gutenberg.
1927. „Hvers vegna er það nauðsynjamál að Hallveigarstaðir komist upp?“, *19. júní*, 10. árg., 9.-10. tbl., bls. 141-147. Einnig í *Morgunblaðinu*, 24.12. 1927. Sjá:
<https://timarit.is/page/4046738?iabr=on#page/n6/mode/2up/search/Hvers%20vegna%20er%20%C3%BEa%C3%B0%20nau%C3%B0synjam%C3%A1l%20a%C3%B0%20Hallveigarsta%C3%B0ir%20komist%20upp%3F>. Sótt 11.7 2020.

1927. „Madame Curie, prófessor við Sorbonne“, *19. júní*, 10. árg., 8. tbl., bls. 118-119. Sjá: <https://timarit.is/page/4046727?iabr=on#page/n3/mode/2up/search/Madame%20Curie%2C%20pr%C3%B3fessor%20vi%C3%B0%20Sorbonne>. Sótt 11.7 2020.
1927. „Sjálfúð“, *19. júní*, 10. árg., 8. tbl., bls. 114-116. Sjá: <https://timarit.is/page/4046725?iabr=on#page/n1/mode/2up/search/si%C3%A1lf%C3%BA%C3%B0>. Sótt 11.7 2020.
1927. „Eggert Ólafsson“, *19. júní*, 10. árg., 7. tbl., bls. 96-101. Sjá: <https://timarit.is/page/4046716?iabr=on#page/n0/mode/2up/search/Eggert%20%C3%93lafsson>. Sótt 11.7 2020.
1928. „Samúð, vanúð, andúð“, *Iðunn*, 12. árg., bls. 48-61. Sjá: <https://timarit.is/page/4723528?iabr=on#page/n53/mode/2up/search/Sam%C3%BA%C3%B0%2C%20van%C3%BA%C3%B0%2C%20and%C3%BA%C3%B0>. Sótt 11.7 2020.
1928. Ísland skapar fordæmi og greinargerð á umsóknum til Alþingis fyrir hina íslensk-dönsku orðabók Sigfúsar Blöndals og samverkamanna hans. Reykjavík, Gutenberg. (getið í *Ritaukaskrá Landsbókasafnsins*, 35. árg., 1. tbl., bls. 17. Sjá: <https://timarit.is/page/6857230#page/n24/mode/2up>. Sótt 11.7 2020.)
1928. „Sampróun líkama og sálar“, *Skírnir*, 102. árg., bls. 9-32. Sjá: <https://timarit.is/page/4653288?iabr=on#page/n15/mode/2up/search/Sam%C3%BEr%C3%B3un%20%C3%ADkama%20og%20s%C3%A1lar>. Sótt 11.7 2020.
1928. „Formáli þýðanda“, Marie Charmichael Stopes [1918]. *Hjónaástir*, Reykjavík, Ísafoldarprentsmiðja, bls. 9-11. (Björg ritar grein um dr. Marie Stopes í Lesbók Morgunblaðsins, 42. tbl., 25.11 1928, bls. 374-375. Sjá: <https://timarit.is/page/3268839#page/n5/mode/2up>. Sótt 11.7 2020. – Í *Morgunblaðinu*, 237. tbl., 12.10 1928, bls. 3, er enn fremur að finna ritdóm um bókina og þýðingu Bjargar. Undirritað G.J. Sjá: <https://timarit.is/page/1216739?iabr=on#page/n1/mode/2up/search/Form%C3%A1li%20%C3%BEr%C3%BD%C3%B0anda%E2%80%9C%20Marie%20Charmichael%20Stopes>. Sótt 11.7 2020.)
1928. „Matargerð og þjóðþrif“, *Vaka*, 2. árg., bls. 173-194. Sjá: <https://timarit.is/page/4411631?iabr=on#page/n46/mode/2up/search/Matarger%C3%B0%20og%20%C3%BEj%C3%B3%C3%B0%C3%BErif>. Sótt 11.7 2020.
1928. „Parísarbrjef“. Ásmundur Sveinsson“, *Mbl.* 2.12, bls. 382-383. Sjá: <https://timarit.is/page/3268847?iabr=on#page/n5/mode/2up/search/Par%C3%ADsarbrjef%E2%80%9C.%20%C3%81smundur%20Sveinsson>. Sótt 11.7 2020.
1929. „Eggert Stefánsson: 1909-1929“, *Mbl.* 4.9, bls. 7. Sjá: <https://timarit.is/page/1218185?iabr=on#page/n5/mode/2up/search/Eggert%20Stef%C3%A1nsson%3A%201909-1929>. Sótt 11.7 2020.
1929. „Sálgreining“, *Iðunn*, 13. árg., bls. 21-47. Sjá: <https://timarit.is/page/4723060?iabr=on#page/n25/mode/2up/search/S%C3%A1lgreining>. Sótt 11.7 2020.
1930. *Mataræði og þjóðþrif*. Reykjavík, Ísafoldarprentsmiðja. Einnig grein í Lesbók Morgunblaðsins, 5. árg., 46. tbl., bls. 361-362. Sjá: <https://timarit.is/page/3269690?iabr=on#page/n0/mode/2up/search/Matar%C3%A6%C3%B0i%20og%20%C3%BEj%C3%B3%C3%B0%C3%BErif>. Sótt 11.7 2020.
1933. „Undirrot og eðli ástarinnar“, *Skírnir*, 107. árg., bls. 24-44. Sjá: <https://timarit.is/page/4654826?iabr=on#page/n29/mode/2up/search/Undirr%C3%B3t%20og%20e%C3%B0li%20%C3%A1starinnar>. Sótt 11.7 2020.

1933. Daglegar máltíðir. Nýjustu rannsóknir á nauðsyn fjörefna. Reykjavík, Ísafoldarprentsmiðja. Ritdóm um bókina má sjá í *Vísi*, 272. tbl., 6.10 1933, bls. 2. Undirritaður G. Cl. Sjá: <https://timarit.is/page/1140475#page/n1/mode/2up>. Sótt 11.7 2020.
1933. „Ávarp“, *Hlín. Ársrit Sambands norðlenskra kvenna*, 17. árg., bls. 117-118. Sjá: <https://timarit.is/page/4981771?iabr=on#page/n117/mode/2up/search/%C3%A1varp%20bj%C3%B6rg>. Sótt 11.7 2020.
1934. *Ljóðmæli*, Reykjavík, Ísafoldarprentsmiðja. Björg hafði nýlokið við þessa ljóðabók er hún féll frá. Hún kom í bókabúðir 27.10 samkvæmt fregn í Speglinum þann dag.

Þýðingar

1905. Lagerlöf, Selma. „Ingimararnir“, *Eimreiðin*, 11. árg., 185-213.
- 1906-1908. Jürgensen, Christian. *Matur og drykkur*, Reykjavík, Hið íslenska þjóðvinafélag.
1909. Lagerlöf, Selma, „*Dúfan*“, *Eimreiðin*, 15. árg., 23-51.
1910. Høffding, Harald [1905]. „Staða og kjör kvenna“, *Skírnir*, 84. árg., 316-329.
1912. Lagerlöf, Selma. „Hreiðrið“, *Eimreiðin*, 18. árg., 215-222.
1913. Bojer, Johan. „Eyland minninganna“, *Eimreiðin*, 19. árg., 169-195.
1915. Heerfordt, C.F. *Um það hvort norrænt varnarsamband sé tímabært og Um fyrirkomulagið á norrænu varnarsambandi*. Kaupmannahöfn, Nielsen og Lydiche.
1915. Lagerlöf, Selma [1909]. *Jerúsalem*, Reykjavík, Bókaverslun Sigurðar Kristjánssonar.
1918. Bojer, Johan [1916]. *Innsta þráin*, Kaupmannahöfn, Thiele.
1918. Skjoldborg, Johan [1917]. *Ný kynslóð: Sveitasaga frá Jótlandi*, Reykjavík, Bókaverslun Sigurðar Kristjánssonar.
1919. Bojer, Johan [1910]. *Ástaraugun: Úrvaldar smásögur*, Reykjavík, Bókaverslun Þór. B. Þorlákssonar.
1919. Þorvaldur Thoroddsen [1919]. *Island: Land og Folk*, Kaupmannahöfn, Aschehoug.
1928. Stopes, Marie Charmichael [1918]. *Hjónaástir*, Reykjavík, Ísafoldarprentsmiðja.
- Ódags. hdr. Lagerlöf, Selma. *Heimili Sveins Liljeróma*, Lbs., Aðfangabók I 6/1/71.

Heimildir:

- Drög Gylfa Ásmundssonar að Sálfræðingatali.
- Margrét Jónsdóttir í Íslendingabók. Sótt 20.4 2020.
- *Fréttabréf Ættfræðifélagsins*, 14. árg. 1996, 3. tbl., bls. 10 (um Margréti Jónsdóttur). Sjá: <https://timarit.is/page/5630588#page/n9/mode/2up>. Sótt 20.4 2020.
- Guðrún Sigfúsdóttir í Íslendingabók. Sótt 20.4 2020.
- Vísindavefur Háskóla Íslands: Hver var Björg C. Þorláksson og hvert var framlag hennar til vísindanna? Höfundur svars: Sigríður Dúna Kristmundsdóttir. Sótt 20.4 2020.
- Sigríður Dúna Kristmundsdóttir 2001. Björg. *Ævisaga Bjargar C. Þorláksson*. JPV útgáfa.
- Sigríður Dúna Kristmundsdóttir (ritstj.) 2002. Björg. *Verk Bjargar C. Þorláksson*. JPV útgáfa. Í ritinu fjalla sjö fræðimenn um verk Bjargar og þar eru einnig birtir valdir kaflar úr verkum hennar.
- „Öll ævin athyglisverð“, viðtal við Sigríði Dúnu Kristmundsdóttur um bók hennar um Björgu í *Morgunblaðinu* 15.10 2000. Sjá: <https://www.mbl.is/greinasafn/grein/565019/>. Sótt 21.4 2020.
- Sigríður Dúna Kristmundsdóttir las æviskrá þessa yfir í október 2020 og lagði til gagnlegar ábendingar.

- Ragnheiður Guðmundsdóttir: Kvenstúdentafélag Íslands. *Melkorka*, 16. árg. , 1. tbl. 1960, bls. 22-25. Sjá: <https://timarit.is/page/4996093#page/n23/mode/2up>. Sótt 21.4 2020.

Fyrsta myndin sem til er af Björgu (til vinstri) tekin á námsárum hennar á kvennaskólanum á Ytri-Ey. Til hægri er skólasystir hennar, Sigríður Guðmundsdóttir frá Arnkelsgerði í Suður-Múlasýslu.

Mynd tekin af Vísindavef Háskóla Íslands: Hver var Björg C. Þorláksson og hvert var framlag hennar til vísindanna? Höfundur svars: Sigríður Dúna Kristmundsdóttir. Sótt 20.4 2020.

Forsíða bókar Sigríðar Dúnu Kristmundsdóttur

Viðbótarefni I:

Í bók Sigríðar Dúnu Kristmundsdóttur um Björgu segir:

Doktorsritgerð Bjargar heitir *Le Fondement Physiologique des Instincts: Des Systèmes Nutritif, Neuromusculaire et Génital* og fjallar um lífeðlisfræðilegan grundvöll þriggja eðlishvata; næringarhvatar, hreyfihvatar og kynhvatar. Hún er byggð á rannsóknum sem höfðu verið gerðar á þessu sviði en sjálf framkvæmdi Björg engar grunnrannsóknir.

Markmið ritgerðarinnar er að skýra tengslin á milli ákveðinna líkamspáttu og andlegra eiginleika. Þessi fræði nefnir Björg samþróunarfræði líkama og sálar. Ritgerðin fjallar nánast einvörðungu um líkamlegan grundvöll eðlishvatanna og leit Björg á hana sem aðdraganda að umfjöllun um sálarlíf mannsins. Ritgerðin er því einungis fyrri hluti stærra verks sem hún ætlaði sér að vinna.

Björg segir að sér hafi fljótlega orðið ljóst að til þess að skilja þróun mannsandans væri nauðsynlegt að skilja þróun þess efnis sem mannlíkaminn væri gerður úr og því reynir hún að skýra frumskiptingu lífræns efnis og hvernig gerð þess tengist bæði erfðum og því samhengi sem efnið finnst í. Samspil erfða og umhverfis er því til umfjöllunar þótt það takmarkist að mestu við líffræðileg efni. Tilgáta Bjargar er að líkamskerfi mannsins séu tengd ákveðnum eðlishvötum og að eðlishvatirnar renni saman í flókið kerfi sem hafi áhrif á atferli mannsins. Undirstöðu sálarlífs er samkvæmt þessu að leita í ósjálfráðum eðlishvötum og í hinu flókna samspili líkamshlutanna, líffæra og kirtla. Undir forystu heilans þróast hvatirnar og verða skyni gæddar, verða að skynsemi eða fýsnum sem stjórna sálarlífi og daglegu atferli. Með því leitast Björg við að greina tengslin á milli líkama mannsins og huga hans. Nálgun hennar byggir á þróunarkenningunni sem Björg hafði hrifist af á árum áður. Í greiningu sinni gerir hún ráð fyrir þróun frá einföldu til flókna, frá frumeindum til þess flókna fyrirbæris sem mannlíkaminn og hugur mannsins er. Samspil erfða og umhverfis er lykilatriði í þessari þróun.

Umfjöllun Bjargar um kynhvötina og æxlunarkerfið er veigamest og á hana lagði hún mesta áherslu í vörninni. Á því sviði voru rannsóknir einnig umfangsmestar. Æxlunarkerfið er frábrugðið öðrum líkamskerfum að því leyti að því er stjórnað af hormónum sem hafa áhrif á önnur líkamskerfi. Björg fjallar ítarlega um um kynkirtla kven- og karldýra, kyneinkenni, framleiðslu frjóa (eggja og sæðis), tíðahringinn, getnað og meðgöngu. Í samræmi við grunnkenningu sína tengir Björg þetta líkamskerfi við kerfi kynhvata sem hún telur tvönnu konar, kynnautnahvöt og móðurhvöt. Kynnautnahvötin stjórnast af hormónaflæðinu, segir hún, og örvun hennar getur vakið ást með mönnum. Ást og kynnautn eru því aðskilin en tengd fyrirbæri. Björg dregur þá ályktun að konur finni helst fyrir kynnautnahvötinni þegar flæði hormóna gefur til kynna að egg sé tilbúið til frjóvgunar, en að þessi hvöt sé stöðug hjá körlum.

Móðurhvötina telur hún auk hormóna háða þroskun legs og eggjastokka í konum og því komi þessi hvöt ekki beint fram í vitund kvenna sem þrá eða þörf eins og kynnautnahvötin. Hún er frekar eins og dulin tilhneiging sem hefur áhrif á allt sálarlíf kvenna og sem liggur í þeim mun sem er á kynjunum. Þegar þessi hvöt verður meðvituð verður móðurástin til. Um móðurástin segist Björg ekki fjalla að sinni því það viðfangsefni tilheyrir hreinni sálfræði.

Björg segir umfjöllun sína vera á sviði sálrænnar lífeðlisfræði því hún takmarki sig við eðlishvatir sem séu mönnum meðvitaðar. Hún vonast til að ritgerðin auki sjálfsskilning og skýri hvers vegna fólk bregst við með ákveðnum hætti við ákveðnar aðstæður. Umfjöllun hennar nær sjaldan til sálrænna ferla nema til að tilgreina þau sem eins konar afleiðingu af virkni líkamlegra kerfa með hvatirnar sem milligöngumann. Grunnforsenda hennar um samspil umhverfis og erfða nær einnig aðeins til umfjöllunar um líffræðileg kerfi. Hin sálrænu ferli, tilfinningar eða vitsmuni ræðir hún ekki að neinu marki en segist vonast til að geta haldið rannsóknum sínum áfram og skoðað þá hlið viðfangsefnisins í framtíðinni. (Sigríður Dúna Kristmundsdóttir: Björg, bls. 242-244)

Viðbótarefni II:

Viðtal við Sigríði Dúnu Kristmundsdóttur í Morgunblaðinu 15.10 2000:

Öll ævin athyglisverð

ÉG HEF oft spurt sjálfa mig hvers vegna ég hafi þennan áhuga á að skoða og skilja ævi einnar konu. Félagsvísindin, sem eru mitt fræðasvið, snúast um hið almenna, að finna meginregluna í félagslegu og menningarlegu lífi, en alls ekki um hið einstaklingsbundna eða líf tiltekinna einstaklinga. Menning og samfélag er þó búin til af einstaklingum, án þeirra væru engin almenn, félagsleg fyrirbæri til, ekki heldur fyrir félagsvísindamenn að rannsaka. Mig langaði eiginlega til að snúa dæminu við, setja einstaklinginn í brennipunkt og nálgast hið almenna, stóru línurnar, í gegnum hann.

Virginia Woolf sagði eitt sinn að allir góðir rithöfundar ættu að skrifa eins og eina ævisögu, og ætli það geti ekki átt við fræðimenn líka." Þetta segir dr. Sigríður Dúna Kristmundsdóttir prófessor, sem hefur á undanförunum árum, þegar færi hefur gefist frá öðrum störfum, unnið að því að rannsaka og skrifa um ævi og störf Bjargar C. Þorláksson sem varð fyrsta íslenska konan til að ljúka doktorsprófi og fyrsti Norðurlandabúinn til að ljúka doktorsprófi frá Sorbonne-háskóla.

Efnistökin mannfræðileg og kynjafræðileg

Sigríður Dúna kveðst hafa byrjað að athuga ævi Bjargar árið 1992. "Mér hefur þótt Björg athyglisverð persóna frá því ég las um hana fyrst rúmlega tvítug. Henni hefur skotið upp í huga minn við og við gegnum árin, en það var fyrst upp úr 1990 sem ég fór alvarlega að íhuga að rannsaka líf hennar og störf. Rannsókn af þessu tagi tekur venjulega mörg ár og ég hef unnið að henni samhliða kennslu minni og öðrum rannsóknum við Háskóla Íslands. Ýmis önnur verkefni hafa einnig skotist inn á mitt borð og megnið af einu ári fór í að undirbúa og ganga frá ráðstefnunni "Konur og lýðræði" sem haldin var hér síðastliðið haust að frumkvæði ríkisstjórnarinnar. Og svo er ég auðvitað mamma með öllu tilheyrandi. Ég hef því verið á hlaupum í þessari rannsókn og hef sjaldnast haft samfelldan tíma til að sinna henni. Eftir kvennaráðstefnuna sló ég í borðið og sagði við sjálfa mig: "Hingað og ekki lengra. Nú verður þetta verkefni að hafa forgang." Ég tók mér því ársleyfi frá starfi mínu við háskólann, og ég vonast til að það dugi mér til að ljúka við verkið og að ævisaga Bjargar geti komið út fyrir jólnin 2002, þótt ekki geti ég lofað því."

Hvernig ævisaga verður þetta? Er hér um að ræða ævisögu sem líkist fremur skáldsögu eða er þetta fræðileg umfjöllun um persónuna?

"Skáldsögulegar ævisögur eru mjög í móð núna. Ég er einmitt að lesa eina slíka um Ronald Reagan. Þar gerir ævisöguritarinn sjálfan sig að þátttakanda í sögunni og það meira að segja á æskuárum Reagans, þegar ævisöguritarinn var ekki fæddur. Allt mjög sérkennilegt og ég hef engin slík áform uppi.

Sagan um Björgu verður saga þar sem ævi hennar er bæði skráð og túlkuð. Efnistökin eru mannfræðileg og kynjafræðileg en fræðunum er beitt til að skilja og túlka efnið án þess að þau sjáist endilega í textanum. Það reynir því töluvert á rithöfundarhliðina á fræðimenskunni, að skrifa áhugaverðan og læsilegan texta sem öllum er aðgengilegur," segir hún kankvís.

Sveitastúlka að norðan

Hver var Björg Carítas Þorláksson?

"Björg fæddist í Vesturhópshólum í Húnaþingi, 30. janúar 1874. Foreldrar hennar voru hjónin Margrét Jónsdóttir húsfreyja og Þorlákur Þorláksson, bóndi og hreppstjóri. Henni voru gefin nöfnin Björg Carítas og framan af ævi var hún Þorlákisdóttir. Þegar hún sigldi til

Kaupmannahafnar 1897 og hóf þar nám breyttist Þorlákssóttir í Þorláksson. Þegar hún giftist nokkrum árum seinna Sigfúsi Blöndal, síðar bókaverði við Konunglega bókasafnið í Kaupmannahöfn og orðabókarhöfundi, bættist fjórða nafnið við. Fljótlega styttist nafnið í Björg Blöndal eða einfaldlega frú Blöndal. Á dauðadægri 1934 vildi hún heita Björg Carítas Þorláksson og það nafn hef ég kosið að nota í ævisögunni," segir Sigríður Dúna en hluti þeirrar frásagnar sem hér fer á eftir byggist á erindi sem hún flutti um Björgu á vegum Rannsóknarstofu í kvennafræðum árið 1995.

"Björg var næstelst fjögurra systkina. Hún átti eina systur sem var fjórum árum eldri og tvo yngri bræður. Mun yngri bróðirinn, Jón, borgarstjóri og síðar forsætisráðherra, þekktastur þeirra systkina.

Björg ólst upp í foreldrahúsum en hleypti heimdraganum 16 ára gömul þegar hún fór til náms við Kvennaskólann í Ytri-Ey á Skagaströnd. Þar var hún við nám í þrjú ár og stóð sig svo vel að hún var að námi loknu ráðin kennari við skólann, tvítug að aldri. Ekki er þar með öll sagan sögð af námi Bjargar á þessum árum því eftir að Jón, bróðir hennar, fór til náms við Lærða skólann í Reykjavík notuðu þau systkinin sumrin til að lesa saman námsefni Jóns.

Björg kenndi við Kvennaskólann í Ytri-Ey til ársins 1897, en það ár fór Jón bróðir hennar til náms í Kaupmannahöfn og sigldi Björg utan með honum. Hún innritaðist í kennaraskóla í Kaupmannahöfn enda ætlaði hún að verða kennslukona heima á Íslandi, og lauk þaðan námi aldamótaárið. Stúdentspróf tók hún utanskóla ári seinna frá Lyceum-menntaskólanum í Kaupmannahöfn með fyrstu einkunn og árið þar á eftir, 1902, lauk hún cand. phil. prófi í heimspeki við Kaupmannahafnarháskóla, þá 28 ára gömul.

Hjónaband og orðabók

Í Kaupmannahöfn kynntist Björg mannsefni sínu Sigfúsi Blöndal og á afmælisdegi Bjargar, þegar hún varð 29 ára, voru þau Sigfús gefin saman. Með þeim var óvanalegt jafnræði, þau voru jafngömul og bæði háskólagengin, en Sigfús var cand. mag. í latínu, grísku og ensku frá Hafnarháskóla. Eins og Björg var Sigfús Húnavetningur, fæddur og uppalinn í Vatnsdal, ekki fjarri æskustöðvum Bjargar. Skömmu fyrir brúðkaup þeirra gerðist Sigfús bókavörður við Konunglega bókasafnið í Kaupmannahöfn og gegndi því starfi í hartnær 40 ár.

Á sumardaginn fyrsta, nokkrum mánuðum eftir brúðkaupið, hófu þau Björg og Sigfús vinnu við íslensk-dönsku orðabókina sem jafnan er kennd við Sigfús Blöndal. Margt bendir til að Björg hafi stungið upp á orðabókinni við Sigfús svo að hann hefði eitthvað við að vera þegar hann kæmi heim af bókasafninu og hún þá meiri tíma fyrir eigin hugðarefni. Ekki fór það samt svo því af þeim gögnum sem ég hef undir höndum má ótvírætt ráða að Björg eigi stóran þátt í orðabókinni og hafi unnið ötullega að henni þau tuttugu ár sem hún var í smíðum.

Einnig er ljóst að Björg tók frumkvæðið í því að fá bókina gefna út, og eftir margar ferðir á fundi stjórnvalda og bréfaskriftir kom orðabókin út í tveimur hlutum árið 1922 og 1924. Sama ár sæmdi Háskóli Íslands Sigfús Blöndal heiðursdoktorsnafnbót fyrir þetta stórvirki.

Orðabókin var mikill áhrifavaldur í lífi Bjargar. Ljóð sem hún orti og kallaði "Orðabókinni miklu lokið eftir 20 ára starf" lýsir því hve orðabókargerðin tók á hana. Mér sýnist þó ýmislegt benda til þess að orðabókarkvæðið fjalli ekki síður um erfiðleikana í hjónabandi þeirra Sigfúsar, sem var um það bil að ljúka um þetta leyti.

Hjálpaði manni sínum að finna nýtt konuefni

Ættingjar Bjargar hafa sagt mér að þeim Sigfúsi hafi ekki gengið alls kostar vel að lynda saman. Hún var öll í fræðunum, en hann vildi hafa sína konu með hefðbundnu sniði, tilbúna með inniskóna þegar hann kom heim af bókasafninu. Það hentaði henni ekki, og fræðastússið í henni hentaði honum ekki. Björg og Sigfús skildu skömmu eftir útkomu orðabókarinnar. Þau voru barnlaus. Björg lagði sig fram um að finna nýja konu handa

Sigfúsi, þar sem hún taldi að hann gæti ekki spjarað sig einn. Þegar konan var hamingjusamlega fundin hjálpaði Björg Sigfúsi að velja sér brúðkaupsfötin. Skilnaður þeirra virðist því hafa verið í nokkru bróðerni, en ljóst er að Sigfús vildi skipta sér af Björgu eftir skilnaðinn án þess að hún kærði sig alltaf um. Jón Dúason, frændi hennar, stóð til dæmis í nokkru stappi við Sigfús að fá Blöndalsnafnið strikað út af dánarvottorði hennar og öðrum pappírurum er snertu dauða hennar. Var það ósk Bjargar sjálfar að deyjja "undir réttu nafni".

Vann á mörgum fræðasviðum

Árið 1920 fékk Björg styrk til fjögurra ára til að stunda þau fræði sem hugur hennar stóð til, sálarfræði, stærðfræði og lífeðlisfræði. Fjörutíu og sex ára gömul hóf hún háskólanám að nýju og innritaðist í Sorbonne-háskóla í París þar sem hún var við nám næstu árin. Hinn 17. júní 1926 varði hún doktorsritgerð sína við þann skóla, fyrst íslenskra kvenna til að ljúka doktorsprófi og fyrst norrænna manna til að verja doktorsritgerð við Sorbonne. Doktorsritgerð Bjargar heitir "Le Fondement Physiologique des Instincts des Systèmes Nutritif, Neuromusculaire et Génital" eða Lífeðlisfræðilegur grundvöllur eðlishvatanna; kerfi næringarhvatar, hreyfihvatar og kynhvatar og fjallar eins og nafnið bendir til um lífeðlisfræðilega undirstöðu þessara að hluta til sálrænu frumhvata. Vakti afrek Bjargar nokkra athygli á Íslandi, um það var fjallað í blöðum og um ritgerðina birtust lofsamlegir ritdómar.

Eftir Björgu liggur mikið magn ritaðs máls af margvíslegu tagi. Má þar nefna fyrirlestra um efni doktorsritgerðar hennar, um næringarfræði og manneldi, sálarfræði, heimspeki, kvennabaráttu og margs konar önnur þjóðfélagsmál.

Hún fékkst töluvert við þýðingar bæði skáldverka og annars efnis, og eftir hana hefur komið út frumsamið ljóðasafn og eitt frumsamið leikrit. Árið 1928 hafði hún forgöngu um stofnun Félags háskólamenntaðra kvenna og var sama ár kjörin félagi í Vísindafélagi Íslendinga.

Björg bjó aldrei nema stuttan tíma í senn á Íslandi eftir að hún fór til náms í Kaupmannahöfn árið 1897 og aldrei mun hún hafa talist efnuð. Síðustu ár ævinnar dvaldi hún mest í París og Kaupmannahöfn og virðist ekki hafa viljað eða getað fest rætur á Íslandi. Hún barðist við mikla vanheilsu síðustu ævírin og varð banamein hennar brjóstakrabbamein. Hún lést í Kaupmannahöfn 25. febrúar 1934, sextug að aldri, og var aska hennar jarðsett hjá systkinum hennar og móður í kirkjugarðinum á Lágafelli í Mosfellssveit."

Saga Bjargar er menningarsaga

Það hefur þegar komið fram að Sigríður Dúna nýtir sér aðferðir mannfræðinnar við rannsókn og úrvinnslu á ævisögu Bjargar. Eða eins og hún segir sjálf: "Fræðileg efnistöð krefjast þess að hið einstaka sé skoðað í samhengi við hið almenna, það er samhengi hlutanna sem gefur þeim merkingu. Þannig skoða ég persónu og ævi Bjargar í samhengi við menningu og samfélag þess tíma sem hún lifði á. Menning og samfélag er auðvitað hefðbundið rannsóknarefni mannfræðinnar og frá þessu sjónarhorni verður saga Bjargar hluti af menningarsögu þeirra ára sem hún lifði."

Sigríður Dúna er beðin að útskýra nánar hvaða aðferðum hún beitir til að nálgast viðfangsefni sitt.

"Þátttökuaðferðin, sem er meginrannsóknaraðferð mannfræðinnar, felur í sér að rannsakandinn reynir eftir bestu getu að taka þátt í lífi þeirra sem hann rannsakar. Nú gefur augaleið að þátttökuaðferðinni verður ekki beitt með beinum hætti við öflun heimilda um ævi látinnar persónu. Henni má hins vegar beita með óbeinum hætti, því að til frásagnar um þessa ævi eru margar raddir, þar á meðal rödd Bjargar sjálfar. Á allar þessar raddir hlusta ég gagnrýnið rétt eins og væri ég á vettvangi og vinn úr þeim með sama hætti. Þannig verð ég þátttakandi í lífi Bjargar, þótt mér dytti aldrei í hug að gera mig að persónu í því lífi eins og skáldlega sinnaðir ævisöguritarar eiga til að gera."

Ferðakoffort með lokkum dökkum

"Öll úrvinnsla upplýsinga sem mannfræðingar afla með þátttökuaðferð felur óhjákvæmilega í sér túlkun á efniviðnum og það á einnig við um ævisöguritun. Mínar helstu heimildir um ævi Bjargar eru viðtöl við þá sem þekktu hana eða til hennar, bréf til hennar, frá henni og um hana og svo vottorð og skjöl margs konar er varða ævi hennar. Ég var tvo mánuði í Kaupmannahöfn á skjalasöfnum í leit að gögnum og til að kynna þessari borg sem var árum saman vettvangur þeirrar ævi sem ég var að rannsaka. Ég fór einnig stutta ferð til Parísar, safnaði upplýsingum þar og einnig fór ég norður í Húnaþing þar sem hún er fædd og uppalin, tók viðtöl og skoðaði skjöl. Ættingjar Bjargar hafa verið einstaklega hjálplegir, látið mér í té þau gögn sem hún skildi eftir sig og verið tilbúnir að tala við mig um hana og svara spurningum mínum. Mér þætti vænt um ef fólk, sem les þetta viðtal, og hefur í sínum fórum eitthvað sem snertir Björgu, hefði samband við mig. Það er aldrei að vita hvað kemur ævisöguritanum að gagni."

Í skrifstofu Sigríðar Dúnu stendur stórt ferðakoffort sem hún sýnir blaðamanni. Á hlið þess hafa upphafsstafir Bjargar verið málaðir. "Ættingjar Bjargar létu mig hafa þetta koffort," segir hún og lýkur því upp. Í því eru bækur sem Björg átti, bréf, myndir og margt fleira, þar á meðal nokkrir dökkir hárlökkar af höfði hennar. "Fyrst eftir að koffortið kom hingað fannst mér stundum að Björg væri farin að búa með mér hér á skrifstofunni. Ef svo er vona ég bara að hún sé ánægð með að vera komin hingað í Háskóla Íslands, hún leit einkum á sig sem fræðimann," segir Sigríður Dúna.

Fékk nokkrar fræðikonur til að fjalla um verk Bjargar

"Þegar ég hafði athugað helstu gögn um Björgu og var búin að fá nokkra mynd af henni sá ég að fræðum hennar yrði að gera sérstök skil. Þau voru það sem hún lifði fyrir og um þau vita fáir, rétt eins og um hana sjálfa. Björg var að vissu leyti fjölfræðingur eins og þá tíðkaðist og hana bar niður á mörgum fræðasviðum. Ég ákvað því að fá til liðs við mig fræðimenn til að fjalla um verk hennar á skilgreindum og afmörkuðum fræðasviðum. Greiningarnar nota ég síðan sem sýn á ævi hennar þannig að þær tvinnast inn í söguna sjálfa. En þær eru auðvitað einnig sjálfstæðar ritsmíðar og hugmyndin er að þær verði að finna í bókinni þar sem lesendur geta gengið að þeim. Þær sem ég fékk til liðs við mig eru Guðrún Kvaran, forstöðumaður Orðabókar Háskólans, sem fjallar um vinnu Bjargar við íslensk-dönsku orðabókina, Annadís Gréta Runólfsdóttir, lektor við háskólann í Bristol, sem fjallar um sálarfræðina í verkum Bjargar, Sigríður Þorgeirsdóttir, dósent við HÍ, sem skrifar um heimspekirit Bjargar og Helga Kress, prófessor við HÍ, sem skrifar um bókmenntirnar en eftir Björgu liggja bæði ljóð og leikrit.

Björg var mikil kvenréttindakona og skrifaði fjöldann allan af greinum um kvenréttindi og önnur þjóðfélagsmál, en sá þáttur er á mínu fræðasviði. Ýmsir fræðimenn aðrir hafa einnig verið mér til ráðgjafar á þeim fræðasviðum sem ekki er fjallað sérstaklega um, og það er von mín að bókin ýti undir enn frekari rannsóknir á verkum Bjargar."

Leit á móðurhlutverkið sem mikilvægasta hlutverk kvenna

"Í greiningu minni á ævi Bjargar nýti ég einnig sjónarhorn kynjafræða, einkum kvennafræðilegrar ævisöguritunar. Slík ævisöguritun á sér ekki langa sögu og oft er miðað við bók Carolyn Heilburn, *Writing a Woman's Life* eða *Að skrifa ævi konu*, sem út kom árið 1988. Þar kallar hún eftir nýrri tegund frásagnar og leggur þar til tvær meginforsendur. Annars vegar að þegar viðfangsefnið er kona kallar það á nýja sýn á þann sögulega tíma sem ævisagan gerist á, sýn sem er ekki karllæg og sem tekur með í reikninginn að konan hafi ef til vill ekki haft neina fyrirmynd að lífsferli sínum í samtímanum. Þetta á við um Björgu þar sem fyrirmyndir að ævi hennar eins og hún varð eru engar í íslenskum samtíma hennar. Kvenfyrirmyndin sem hún lagði upp með var mynd móður hennar, röggsamrar húsfreyju og elskandi móður. Björg skrifaði mikið um móðurhlutverkið síðar á ævinni og taldi það

mikilvægasta hlutverk kvenna, þótt hún hafi sjálf aldrei eignast barn. Þar kemur styrkur móðurfyrirmyndarinnar vel í ljós.

Hins vegar er sú meginforsenda kvennafræðilegrar ævisöguritunar að kynferði er ákvarðandi breyta í greiningunni. Það byggist á þeirri grunnskoðun femínískra fræða að kynferði hafi ævinlega áhrif á ævi fólks, kvenna og karla.

Í kvennafræðilegri ævisöguritun er einnig lögð áhersla að skoða allt líf konunnar, en ekki einkanlega þau ár sem konan er sýnileg í samtíð sinni, til dæmis hjónabandsárin eða "afreksárin". Ævin er skoðuð sem ferli þar sem hver kafli mótar þann sem á eftir kemur og enginn er tekinn fram yfir annan. Öll ævin er athyglisverð.

Kvenréttindakonan

"Björg var mikil kvenréttindakona og sat fyrir hönd Íslands fundi norrænna kvenréttindafélaga bæði í Danmörku og Svíþjóð, hélt erindi á Íslandi og í Danmörku um málefni kvenna og barðist fyrir byggingu Hallveigarstaða svo eitthvað sé nefnt. Hún þýddi bókina Hjónaástir eftir Marie Carmichael Stopes sem fjallar meðal annars um takmarkanir barneigna og getnaðarvarnir. Það var í fyrsta skipti sem það var gert opinberlega á Íslandi og af varð mikið fjaðrafok. Hún skrifaði fjölda greina og var ódeig að láta rödd sína hljóma."

Telur þú það kost að þú sem ævisöguritari Bjargar ert kona?

"Já, við eigum að einhverju leyti sameiginlegan, kynjabundinn reynsluheim. Við erum uppi á mismunandi tímum en samt erum við að fást við sömu kynlægu hugmyndirnar og sömu skilgreiningar samfélagsins á konum. Það er ekki slæmt veganesti."

Eru einhver ákveðin atriði í sögu Bjargar sem þú hefur staðnæmst við?

"Öll ævin er athyglisverð. Þessi kona fæðist í litlum torfbæ norður í Húnaþingi og endar með að taka doktorspróf við Sorbonne-háskóla. Á þeirri löngu leið sem þarna er á milli er svo margt sem þarf að skýra. Hvernig fór hún að því að brjótast til mennta? Hver var þáttur hennar í orðabókinni? Hvað fékk hana til að halda áfram að læra? Hvers vegna lagði hún allt í sölurnar fyrir fræðin? Hvers vegna var líf hennar allt öðruvísi en líf annarra íslenskra kvenna á þessum tíma? Þetta eru spurningar sem ég er að kljást við, þótt þeim verði seint svarað til fulls."

Bent hefur verið á að sérhver ævisaga sé einnig sjálfsævisaga og sú staðreynd breyti óhjákvæmilega þeim efniviði sem ævisöguritarinn vinnur úr. Er að finna einhverja samlíkingu með ævi þinni og Bjargar?

"Nei, lífsferill okkar er gjörólíkur og hér er engin sjálfsævisaga á ferðinni. Hins vegar eigum við það sameiginlegt að við erum báðar fræðikonur og ég hef upplifað hjónaskilnað eins og hún. Langt háskólanám þótti heldur ekki sjálfsagt fyrir konur þegar ég varð stúdent, þótt ólíku sé til að jafna við hugarfarið á tímum Bjargar. Og svo erum við báðar kvenréttindakonur, þótt með sínu hvoru sniðinu sé."

Hver tími þarf sína sýn á persónuna

Hvað finnst þér einkum nauðsynlegt að hafa til hliðsjónar við ævisöguritun sem þessa?

"Að freistast ekki til að skálda í skörðin eða hrapa að niðurstöðum. Mér finnst ég þurfa að hafa það stöðugt í huga að það sem ég er að skrifa er mín sýn á á ævi Bjargar, og því óhjákvæmilega huglæg að hluta til. Einnig að samtími minn mótar það sem ég skrifa. Carolyn Heilburn sagði eitt sinn að hvert tímabil þyrfti sína ævisögu. Ég er að skrifa ævisögu Bjargar eins og hún birtist mér á okkar tímum. Eftir til dæmis 25 ár þyrfti að skrifa þessa ævisögu aftur vegna þess að þá hefur samfélagið og menningin væntanlega breyst og menn spyrja annarra spurninga um Björgu. Hver tími þarf sína sýn á persónuna."

Er hægt að segja sannleikann um ævi einhverrar manneskju?

"Nei, það er enginn einn sannleikur til um ævi manna. Það sem ég er að skrifa er minn sannleikur um ævi Bjargar, betur get ég ekki gert."

Forsíða bókar Sigríðar Dúnu Kristmundsdóttur